

Marcin Borek

komornik sądowy, Ośrodek Naukowo-Szkoleniowy
przy Krajowej Radzie Komorniczej, Izba Komornicza w Szczecinie

Zabezpieczenie świadczeń alimentacyjnych

Wprowadzenie

Niniejszy artykuł podejmuje problematykę zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych, rozumianych jako świadczenia polegające na zapewnieniu uprawnionemu środków utrzymania (a w razie potrzeby również środków wychowania) opisane w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹. Obowiązek świadczenia w tym wypadku wynika z zobowiązań prawnorodzinnych pokrewieństwa, a także powinowactwa i przysposobienia. Przedstawiona analiza nie obejmuje rent o charakterze alimentacyjnym przysługujących z tytułu utraty zdolności do pracy zarobkowej lub śmierci żywiciela, umowy o rentę czy zmiany świadczenia dożywocia na dożywotnią rentę.

Kluczowe dla scharakteryzowania zagadnienia zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych jest prawidłowe ujęcie celu postępowania zabezpieczającego. Jak wskazuje Władysław Siedlecki, postępowanie cywilne składa się z kilku różnych postępowań, które mają różne zadania, ale mogą pozostawać ze sobą w związku i wzajemnie się uzupełniać – zmierzają do osiągnięcia wspólnego celu, tj. konkretyzacji i realizacji określonej normy prawa materialnego². Mając powyższe na uwadze i ograniczając się jedynie do określenia funkcji społecznej postępowania zabezpieczającego, można powiedzieć, że jego nadrzędnym zadaniem w ogólności jest niedopuszczenie do uniemożliwienia lub poważnego utrudnienia osiągnięcia celu postępowania w sprawie. Co do zasady, postępowanie zabezpieczające zmierzać ma do umożliwienia uprawnionemu w przyszłości przeprowadzenia skutecznej egzekucji z majątku zo-

¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 682.

² W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971, s. 5.

bowiązanego. Piotr Pogonowski, odnosząc się również do poglądów innych autorów, wskazuje na cele postępowania zabezpieczającego. Jako najważniejsze wymienia zapewnienie wykonalności i skuteczności orzeczenia, a w określonych sytuacjach – tymczasowe zaspokojenie roszczenia uprawnionego³. Postępowanie zabezpieczające ma więc charakter pomocniczy względem postępowania rozpoznawczego i przyjmuje się, że stanowi tymczasową ochronę prawną, którą może być objęty uprawniony⁴. Pozostaje ono także w związku z postępowaniem egzekucyjnym, samo jednak wykonanie zabezpieczenia, jak się podkreśla w doktrynie, nie stanowi postępowania egzekucyjnego, lecz kontynuację postępowania zabezpieczającego, a więc jego drugie stadium⁵. To rozumiałe, bowiem dopiero na etapie egzekucji należy dążyć co do zasady do pełnego i ostatecznego zaspokojenia roszczeń wierzyciela. Z tego też względu Edmund Wengerek dodaje, że to postępowanie nazywa się „antycypowaną egzekucją”, i podkreśla, że stanowi ono jedną z najbardziej doniosłych form tymczasowej ochrony prawnej⁶. Podstawą tej formy ochrony jest zatem przyjęcie, że istnieje jakiś z góry przyjęty stan – jeszcze nieudowodniony, ale mający w przyszłości znaleźć uzasadnienie.

Wyjaśnienia wymaga kwestia, czy zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych ma charakter nowacyjny, czy konserwacyjny. Ze względu na istotę samego zabezpieczenia można powiedzieć, że postępowanie to zmierza do utrzymania istniejącego stanu faktycznego lub prawnego (tzw. zabezpieczenie konserwacyjne), jak i może kształtować czasowo nową sytuację, określony stosunek pomiędzy uprawnionym a zobowiązanym (zabezpieczenie nowacyjne). Ten podział wydaje się konieczny przede wszystkim dlatego, że co do zasady, zgodnie z treścią art. 731 k.p.c., zabezpieczenie nie powinno zmierzać do zaspokojenia roszczenia. Co więcej, podstawowe znaczenie ma zabezpieczenie konserwacyjne, bowiem ustawodawca wprowadził zamknięty katalog roszczeń pieniężnych, które mogą być zaspokojone w sposób nowacyjny. Wymienia się w tym zakresie roszczenia ujęte w art. 753, 753¹ oraz 754 k.p.c.⁷

Jak to zostało już zaakcentowane, postępowanie zabezpieczające ma zapewnić wykonalność i skuteczność orzeczenia wydanego w przyszłości. Należy zatem zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, który podkreślił, że tytuł

³ P. Pogonowski, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2004, nr 3–4, s. 33.

⁴ S. Dalka, *Podstawy postępowania cywilnego*, wyd. 2, Sopot 1999, s. 215.

⁵ J. Jagieła, *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007, s. 260.

⁶ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.*, wyd. 4, Warszawa 2009, s. 3.

⁷ A. Góra-Błaszczkowska, *Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych. Uwagi na tle art. 753 k.p.c.*, [w:] *Transformacje postępowania cywilnego w postępowaniach rozpoznawczych*, red. I. Gil, Sopot 2017, s. 60–61.

zabezpieczenia nie może wywoływać skutku, który powód zamierza osiągnąć w wyniku wytoczenia powództwa⁸. Dopuszcza się pewne odstępstwa od tej generalnej reguły – zdanie drugie art. 731 k.p.c. wskazuje, że ustawa może stanowić inaczej. Ale nawet w przypadku zabezpieczenia o charakterze nowacyjnym, zaspokojenie uprawnionego będzie jedynie okresowe, prowadząc do powstania pewnego stanu przejściowego i – jak podkreśla E. Wengerek – prowizorycznego⁹. Podobnie Bogdan Bładowski i Alfred Gola stwierdzają, że sąd wydaje tymczasowe zarządzenie, przyznające prowizorycznie określone świadczenie alimentacyjne¹⁰. Problematyka ta będzie przedmiotem dalszych rozważań.

Należy zastrzec, że niniejsze opracowanie stanowi jedynie ogólne przedstawienie zagadnienia zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych. Pominięte zostaną rozwiązania prawne charakterystyczne dla europejskiego postępowania cywilnego w zakresie środków zabezpieczających. Trzeba jedynie nadmienić, że kształtowanie postępowania w przedmiocie wydania orzeczenia w przedmiocie wniosku o zabezpieczenie pozostawione zostało prawu państwa, w którym dane orzeczenie jest uznane i ma być wykonane¹¹.

Podstawa zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych

Zgodnie z treścią normy prawnej wyrażonej w art. 732 k.p.c. zabezpieczenie (z pewnymi wyjątkami, np. na gruncie postępowania nieprocesowego, gdzie zabezpieczenie inicjowane jest z urzędu) udzielane jest na wniosek. K.p.c. nie określa, jakie podmioty mają legitymację do zainicjowania tego postępowania, w związku z tym przyjmuje się, że uprawniona jest do tego każda ze stron procesu i każdy uczestnik postępowania nieprocesowego. Oczywiście, na zasadach ogólnych legitymację do złożenia wniosku o zabezpieczenie ma także prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich i organizacje pozarządowe. Wniosek musi odpowiadać ogólnym wymogom dla pisma procesowego, a także zgodnie z wymogami szczególnymi określonymi w art. 736 § 1 k.p.c. powinien zawierać: 1) wskazanie sposobu zabezpieczenia, a w sprawach o roszczenie pieniężne także wskazanie sumy zabezpieczenia; 2) uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wniosek.

Nie ulega wątpliwości, że postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych może zostać zainicjowane jedynie na wniosek.

⁸ Postanowienie SN z dnia 17 lutego 1986 r., IV CZ 17/86, LEX nr 590557.

⁹ E. Wengerek, *op. cit.*, s.88

¹⁰ B. Bładowski, A. Gola, *Alimenty*, wyd. 2, Warszawa 1986, s. 32.

¹¹ K. Kazimierzczak, *O europeizacji cywilnego postępowania zabezpieczającego*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2010, nr 8, s. 8.

W związku z tym nie ma w obecnym stanie prawnym podstaw, aby sąd, wydając postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia alimentów, nie był związany granicami wniosku i mógł wyjść poza jego granice. Oznacza to, że sąd powinien orzec jedynie w zakresie kwotowym i co do sposobu zabezpieczenia zakreślonym przez wnioskodawcę.

W odniesieniu do roszczeń alimentacyjnych przedmiotem świadczenia będzie przede wszystkim dostarczanie środków utrzymania, a także środków wychowania osobie uprawnionej. Obowiązek ten istnieje między małżonkami, krewnymi w linii prostej, rodzeństwem, osobami związanymi stosunkiem przysposobienia, a także pasierbem (pasierbicą) i ojczymem (macochą). Wysokość dostarczanych środków utrzymania będzie uzależniona od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, ale nie bez znaczenia są w tym wypadku majątkowe możliwości zobowiązanego do alimentacji. Biorąc to pod uwagę, sąd nie może w każdym przypadku orzekać zgodnie z żądaniem uprawnionego, ale zobowiązany jest do analizy przesłanek dotyczących zarówno usprawiedliwionych potrzeb osoby, której prawa mają być zabezpieczone, jak i możliwości finansowych zobowiązanego.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy kilkakrotnie posługuje się pojęciem świadczeń alimentacyjnych. Tytułem przykładu należy wskazać, że opisując obowiązek rodziców wobec dziecka, k.r.o. akcentuje, że rodzice zobowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie (art. 133). Świadczenia alimentacyjne mają zaspokajać bieżące potrzeby dziecka związane z jego utrzymaniem i wychowaniem. Nie oznacza to oczywiście, że uprawniony nie będzie mógł dochodzić zaległych świadczeń, ale realizować to prawo może na drodze postępowania egzekucyjnego.

Odbiorcą świadczeń alimentacyjnych może być tylko osoba, która znajduje się w niedostatku. Zdaniem SN pojęcia niedostatku nie można ograniczać do wypadków, gdy uprawniony do alimentacji nie ma żadnych środków utrzymania, lecz przez to pojęcie należy rozumieć i taką sytuację materialną, w której osoby uprawnione nie mogą w pełni zaspokajać swych usprawiedliwionych potrzeb w zakresie utrzymania i wychowania¹². Małoletnim dzieciom należy się w zasadzie prawo do utrzymania na takim samym poziomie, na jakim żyją rodzice¹³. Określając zatem zakres świadczeń alimentacyjnych, ich wysokość, należy brać pod uwagę szerokie spektrum okoliczności związanych ze stanem majątkowym, poziomem życia i pozycji

¹² Wyrok SN z dnia 20 lutego 1974 r., III CRN 388/73, OSNCP 1975, nr 2, poz. 29.

¹³ Orzeczenie SN z dnia 5 stycznia 1956 r., III CR 919/55, OSN 1957, nr 3, poz. 74.

zawodowej zobowiązanego do alimentacji. Trzeba również uwzględnić, aby w miarę możliwości zachowany został dotychczasowy model funkcjonowania uprawnionego (dziecka) w jego naturalnym środowisku (odpowiednia szkoła, dodatkowe zajęcia sportowe, muzyczne itp.). To słuszny kierunek ewolucji instytucji alimentacji – wraz z rozwojem cywilizacyjnym, bogaceniem się społeczeństwa, zmiany ulegają także potrzeby obywateli. Dla prawidłowego rozwoju jednostki (szczególnie z młodego pokolenia) nie wystarcza już dzisiaj zapewnienie jedynie „wiktu i opierunku”. Współcześnie przez osobiste starania o utrzymanie uprawnionego powinno rozumieć się również pokrywanie przez zobowiązanego innych kosztów związanych z rozwojem duchowym i fizycznym uprawnionej osoby.

Według Jana Winiarza obowiązek alimentacyjny wykazuje podwójne cechy, osobowoprawne i majątkowe. Autor ten podkreśla, że zarówno obowiązek alimentacyjny, jak i roszczenie zostały w przepisach k.r.o. ściśle związane z osobą uprawnionego lub zobowiązanego, a także że prawo i obowiązek alimentacyjny mają określoną wartość majątkową¹⁴. Świadczenie alimentacyjne, powtarzając za Jerzym Ignatowiczem, ma charakter cywilnoprawny, osobisty i majątkowy¹⁵. Nawet jeżeli obowiązek alimentacyjny przyjmuje postać osobistych starań o wychowanie dziecka, to i tak uznaje się, że ma on charakter majątkowy. Podkreśla się bowiem, że te starania związane z wychowaniem uprawnionego mają określoną wartość i można je wycenić¹⁶.

Obecnie w praktyce nie zdarza się, aby świadczenie alimentacyjne było spełniane w naturze. Doktryna wyjaśnia, że świadczenia tego typu były charakterystyczne w realiach wiejskich, w okresie powojennym, gdy zobowiązany był rolnikiem, a strony porozumiały się co do tego, że będzie on w taki sposób wykonywał swój obowiązek alimentacyjny¹⁷. Dlatego obecnie, gdy mowa o świadczeniach alimentacyjnych, trzeba mieć na myśli przede wszystkim wypłacane periodycznie przez zobowiązanego do alimentacji określone kwoty pieniężne, których wysokość uzależniona jest od rzeczywistych i usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego.

Odnosząc tę kwestię do instytucji zabezpieczenia, należy zaznaczyć, że w sprawach o alimenty może ono polegać na zobowiązaniu obowiązanego do zapłaty uprawnionemu jednorazowo albo okresowo określonej sumy pieniężnej. Kwota ta ma zabezpieczyć podstawowe potrzeby i pozwolić na prawidłowo-

¹⁴ J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, wyd. 8, Warszawa 1995, s. 254.

¹⁵ I. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 309.

¹⁶ M. Chajda, *Ewolucja zasad alimentacji w polskim prawie rodzinnym*, [w:] *Prawo alimentacyjne*, t. 1: *Zagadnienia systemowe i proceduralne*, red. J.M. Łukasiewicz, I. Ramus, Toruń 2015, s. 46–47.

¹⁷ J. Winiarz, *op. cit.*, s. 264.

wą egzystencję osoby uprawnionej w okresie przed wszczęciem postępowania lub w jego toku.

Co do zasady, zgodnie z treścią art. 730¹ § 1 i 2 k.p.c., udzielenia zabezpieczenia można żądać, jeżeli wykaże się interes prawny w takim zakresie, że brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub osiągnięcie celu postępowania w sprawie. W celu uniknięcia przewlekłości postępowania w sprawach o alimenty, ze względu na interes prawny i dobro uprawnionego, podstawą zabezpieczenia będzie jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia. SN, starając się wyjaśnić to pojęcie, stwierdził między innymi, że uprawdopodobnienie przeprowadza się za pomocą środków nieskrępowanych wymaganiami stawianymi co do formy przez przepisy k.p.c. i jest wyjątkiem od reguły formalnego przeprowadzenia dowodu¹⁸. W podobnym tonie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Poznaniu, formułując tezę, że uprawdopodobnienie nie może być utożsamiane z udowodnieniem roszczenia. W postępowaniu zabezpieczającym świadczenia alimentacyjne wystarczy, że uprawniony przedstawi i należycie uzasadni twierdzenia, które stanowią podstawę dochodzonego roszczenia¹⁹. W orzecznictwie i doktrynie wymienia się także środki, które ze względów formalnych nie mogą stanowić dowodu w postępowaniu, ale mogą służyć uprawdopodobnieniu roszczenia uprawnionego. Są to między innymi: informacje organów administracji publicznej, kserokopie dokumentów, pisemne oświadczenia osób trzecich, wywiad kuratora, korespondencja stron, tzw. opinie prywatne, nieformalne przesłuchanie strony lub osoby trzeciej czy pisma, których autor jest znany²⁰. Należy zgodzić się ze zdaniem prezentowanym przez SA w Poznaniu, który – podobnie jak SN w orzeczeniu przytoczonym powyżej – dochodzi do wniosku, że uprawdopodobnienie nie może w zasadzie opierać się na samych twierdzeniach strony, ale sąd powinien podjąć inne działania, które wymagają od niego zaangażowania odpowiednich czynności dowodowych, np. dowodów ze świadków.

Należy zastanowić się, jaki stopień uprawdopodobnienia istnienia roszczenia jest niezbędny, aby było możliwe prawidłowe (pod względem logicznym) wyprowadzenie wniosków przez sąd. Zebrany materiał w sprawie musi być w sposób racjonalny i logiczny przeanalizowany przez sędziego z uwzględnieniem doświadczenia życiowego. Tym samym należy przyjąć uprawdopodob-

¹⁸ Postanowienie SN z dnia 19 maja 2006 r., III CZ 28/06, OSN 2007, nr 3, poz. 40.

¹⁹ Postanowienie SA w Poznaniu, z dnia 17 lipca 2013 r., I A Cz 1182/13, Portal Orzeczeń SA w Poznaniu, [http://orzeczenia.poznan.sa.gov.pl/content/\\$N/15350000000503_I_ACz_001182_2013_Uz_2013-07-17_001](http://orzeczenia.poznan.sa.gov.pl/content/$N/15350000000503_I_ACz_001182_2013_Uz_2013-07-17_001) [dostęp: 21.12.2017].

²⁰ J. Misztal-Konecka, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1: *Komentarz do art. 1–366*, Warszawa 2016, red. A. Marciniak, K. Piasecki, s. 1144.

nienie twierdzenia za prawdziwe w sytuacji, gdy zostanie przedstawionych więcej argumentów za jego przyjęciem niż odrzuceniem.

Ograniczenie obowiązku uprawnionego tylko do uprawdopodobnienia istnienia roszczenia możliwe jest jedynie w sytuacji, gdy żądanie dotyczy zabezpieczenia opisanego w art. 753 k.p.c., tj. polegającego na zobowiązaniu obowiązanego do zapłaty uprawnionemu jednorazowo albo okresowo określonej sumy pieniężnej. W sytuacji, gdy uprawniony będzie domagał się udzielenia zabezpieczenia w inny sposób niż jednorazowa lub okresowa zapłata określonej sumy pieniężnej (np. przez sposoby ujęte w art. 747 k.p.c.), zmuszony będzie na ogólnych warunkach uprawdopodobnić istnienie interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Zgodnie zatem z treścią art. 730¹ § 2 k.p.c. niezbędne stanie się wykazanie, że brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Oczywiście wnioskodawca nadal będzie musiał uprawdopodobnić istnienie roszczenia, ponieważ te przesłanki (uprawdopodobnienia istnienia roszczenia i interesu prawnego) należy spełnić łącznie. W literaturze podkreśla się, że pojęcie interesu prawnego w postępowaniu zabezpieczającym ma inne znaczenie (wiąże się z celem tego postępowania) niż pojęcie interesu prawnego w ujęciu innych przepisów k.p.c. Na przykładzie uprawnienia powoda do żądania ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa wynikającego z treści art. 189 k.p.c. przyjmuje się, że interes prawny na etapie postępowania rozpoznawczego pojmuje się jako potrzebę usunięcia stanu niepewności co do istnienia prawa lub stosunku prawnego, co wymaga ich stwierdzenia w orzeczeniu sądowym²¹.

Trafne wydaje się również stanowisko SN, który podkreślił, że interes prawny może być uzasadniony także potrzebą uzyskania ochrony prawnej w oznaczonym okresie, jeżeli powództwo przewidziane w tym przepisie stanowi jedyny środek ochrony takich praw²². Przenosząc to na grunt postępowania zabezpieczającego, można powiedzieć, że żądanie uzyskania ochrony prawnej poprzez zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych w oznaczonym okresie będzie stanowiło wystarczającą przesłankę wykazania interesu prawnego uprawnionego. Pojęcie interesu prawnego w obecnym stanie prawnym należy bowiem rozumieć szeroko, co również podkreśla SN²³. Niewątpliwie trzeba się zgodzić z tym stanowiskiem i przyjąć, że interes prawny nie wynika tylko z treści konkretnych przepisów prawa przedmiotowego, lecz należy tak-

²¹ D. Zawistowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 4: *Art. 730–1088*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011, s. 27.

²² Wyrok SN z dnia 9 lutego 2012 r., III CSK 181/11, OSNC 2012, nr 7–8, poz. 101.

²³ Wyrok SN z dnia 2 lutego 2006 r., II CK 395/05, LEX 192028.

że brać pod uwagę ogólną sytuację prawną strony żądającej ochrony prawnej. Wiązać to należy przede wszystkim z uwzględnieniem szeroko pojmowanego dostępu do sądu, gdzie strona poszukiwać będzie – jak się wyraził SN – poprawy sytuacji prawnej.

Jedynie na marginesie należy wspomnieć, że rozwiązanie ujęte w treści art. 753 § 1 k.p.c. stosuje się odpowiednio do zabezpieczeń roszczeń opisanych w art. 753¹ § 1 k.p.c. W tym wypadku jednak, z pewnymi ograniczeniami wynikającymi z § 3, do udzielenia zabezpieczenia nie jest wymagane uprawdopodobnienie interesu prawnego.

W sprawach o alimenty, w sytuacji gdy osoba obowiązana do świadczeń uzna roszczenie, sąd będzie miał możliwość wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym, ale tylko w zakresie świadczeń niezaspokojonych. W literaturze podkreśla się, że w przypadku kiedy nastąpiło zaspokojenie roszczenia w toku postępowania rozpoznawczego w wyniku wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, sąd powinien merytorycznie odnieść się do zasadności zaspokojonego roszczenia²⁴. Wydaje się to słuszne przede wszystkim dlatego, że to wykonanie obowiązku przez obowiązane w toku postępowania zabezpieczającego ma charakter jedynie tymczasowy. Konieczne jest zatem określenie przez sąd, w jakim zakresie zabezpieczone świadczenie zostało spełnione przez zobowiązanego.

Warto jedynie zaakcentować, że zasądzone świadczenia alimentacyjne, których termin spełnienia jeszcze nie nastąpił, w doktrynie nie są uznawane za dług przyszły, rozumiany jako zobowiązanie, które wskutek upływu terminu ewentualnie powstanie w przyszłości. Długiem przyszłym nie jest zobowiązanie już istniejące i – co się podkreśla – niewymagalne²⁵.

Zabezpieczenie upada po upływie dwóch miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu, albo od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia wniesionego przez obowiązane od orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu. Jeżeli orzecz-

²⁴ Z. Woźniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2012, s. 99. J. Jagieła w komentarzu do k.p.c. doprecyzowuje to zagadnienie, wskazując, że sąd oddał powództwo, gdy w chwili orzekania świadczenie zostało przez dłużnika spełnione. Jest to konieczne między innymi ze względu na obowiązującą w k.p.c. zasadę niepozostawienia powództwa bez rozpoznania, J. Jagieła, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego, t. 3: Komentarz. Art. 730–1088*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2015, s. 103.

²⁵ J. Ciszewski, *Zabezpieczenie płatności świadczeń alimentacyjnych należnych od osób wyjeżdżających za granicę*, „Palestra” 1981, nr 10–12, s. 33. (W obecnym stanie prawnym stanowisko autora w znacznej części się zdezaktualizowało, jednak poszczególne wywody należy uznać za trafne).

nie jest nieprawomocne, jednak nadające się do wykonania (np. w zakresie rygoru natychmiastowej wykonalności), to nie występuje skutek upadku zabezpieczenia. Na postanowienie sądu stwierdzające upadek zabezpieczenia przysługuje zażalenie.

Wybrane przypadki zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych

Sąd, zgodnie z dyspozycją art. 754 k.p.c., może jeszcze przed urodzeniem się dziecka zabezpieczyć przyszłe roszczenia alimentacyjne matki dziecka pozamążelńskiego oraz związane z ustaleniem ojcostwa. Zakres tych roszczeń opisany jest w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Zgodnie z brzmieniem art. 141 § 1 k.r.o. „ojciec niebędący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu”. Zakres tego przyczyniania się musi odpowiadać towarzyszącym okolicznościom, związanym między innymi z sytuacją życiową, majątkową i zdrowotną matki, a także ze stanem zdrowia płodu. Sąd w takim wypadku powinien, udzielając zabezpieczenia, oddzielnie wskazać wysokość świadczenia na rzecz matki (zabezpieczenie nowacyjne) i oddzielnie na rzecz dziecka. Przyjmuje się, że w przypadku matki termin wymagalności roszczenia oznaczony będzie datą ścisłą, a w stosunku do dziecka termin rozpocznie swój bieg wraz z datą urodzenia się dziecka²⁶.

Wydaje się, że ustawodawca nadaje pojęciu porodu dość szerokie znaczenie i ma na myśli raczej okres okołoporodowy. W ujęciu medycznym, poród oznacza bowiem zjawisko fizjologiczne polegające na wydaleniu drogami rodnymi płodu wraz z łożyskiem i błonami płodowymi²⁷. Zatem sam poród nie może trwać trzy miesiące, natomiast okres przygotowania do porodu i okres regeneracji matki po porodzie może być objęty takim zakresem czasowym. „Z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące” (141 § 1 zd. drugie k.r.o.). Związane to będzie przede wszystkim z wydatkami albo szczególnymi stratami majątkowymi, jakie poniosła wskutek ciąży lub porodu. W takiej sytuacji faktycznej będziemy mówili o odpowiednim pokryciu przez ojca części wydatków albo strat. Według J. Winiarza tylko roszczenie wyrażające się w żądaniu, by ojciec przyczynił się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu, a z ważnych powodów przez czas dłuższy, ma charakter alimentacyjny. W po-

²⁶ Z. Woźniak, *op. cit.*, s. 101.

²⁷ *Encyklopedia Zdrowia*, t. 2, red. W.S. Gumułka, W. Rewerski, Warszawa 1999, s. 1861.

zostałym zakresie, tj. roszczenie o pokrycie przez ojca dziecka części efektywnych wydatków stanowiących następstwo ciąży i porodu, a także o pokrycie przez ojca dziecka innych koniecznych wydatków, nie będzie miało charakteru alimentacyjnego²⁸.

Podobne uprawnienia będą przysługiwały matce i dziecku w sytuacji, gdy ojcostwo mężczyzny będzie jedynie uwiarygodnione. W takim wypadku poprzez wykazanie pewnych okoliczności faktycznych, których logiczne zestawienie w spójną całość może dawać przeświadczenie, że wskazany przez matkę dziecka mężczyzna może być jego ojcem, powstaje uprawnienie wynikające z dyspozycji art. 142 k.r.o. Matka może w takim wypadku żądać jeszcze przed urodzeniem się dziecka, aby mężczyzna wyłożył odpowiednią sumę pieniężną na koszty utrzymania jej przez trzy miesiące w okresie porodu oraz pokrył koszty utrzymania dziecka przez pierwsze trzy miesiące po urodzeniu. Zdaniem niektórych autorów, wszelkie kwoty przekazane przez mężczyznę wcześniej niż na trzy miesiące przed porodem nie powinny być zaliczane na rzecz należności dochodzonych na podstawie art. 142 k.r.o.²⁹. Realizacja roszczeń opisanych w tym przepisie będzie możliwa wcześniej niż tych, które wynikają z treści art. 141 k.r.o. Mamy bowiem w tym przypadku do czynienia z sytuacją, gdy matka dziecka będzie zobowiązana najpierw doprowadzić do ustalenia ojcostwa, co oczywiście nastąpi dopiero po urodzeniu się dziecka.

Należy pamiętać, że powództwo o zasądzenie alimentów powinno być wytoczone w okresie trzech miesięcy od dnia urodzenia się dziecka. Taka regulacja jest zrozumiała w świetle faktu, że tego typu świadczeń można domagać się dopiero po ustaleniu ojcostwa (ewentualnie w trakcie ustalania ojcostwa). Jeżeli termin ten nie zostanie przez matkę dziecka zachowany, dojdzie do upadku zabezpieczenia. Z tego względu między innymi ustawodawca przyjmuje obowiązek sądu w zakresie zabezpieczenia w sprawach o ustalenie ojcostwa. To właśnie na rozprawie sąd pouczy matkę dziecka, że wytoczenie powództwa o ustalenie ojcostwa, a niezachowanie okresu trzymiesięcznego do wytoczenia powództwa o alimenty skutkować będzie – jak to wyżej wskazano – upadkiem zabezpieczenia.

Tylko w stosunku do roszczeń alimentacyjnych można odpowiednio stosować postanowienia art. 753² k.p.c. w zakresie, w jakim osoba obowiązana do świadczeń uzna roszczenie. W takim wypadku nastąpi wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym pod warunkiem, że postępowanie nie dotyczyło ustalenia ojcostwa, a jedynie zakresu świadczeń alimentacyjnych.

²⁸ J. Winiarz, *op. cit.*, s. 191–192.

²⁹ J. Dominowska, *Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych matki i dziecka przed urodzeniem się dziecka i po jego urodzeniu*, PS 2015, nr 4, s. 29–31.

Warto również rozważyć istotne kwestie związane z zabezpieczeniem roszczeń alimentacyjnych na czas trwania procesu o rozwód. Na wstępie trzeba odnotować, że w sytuacji, gdy w małżeństwie nie było dzieci i małżonkowie nie prowadzili wspólnego gospodarstwa domowego, w literaturze kwestionowano ich prawo (opierając się na treści art. 27 k.r.o.) do zabezpieczenia roszczeń wynikających z przyczyniania się do zaspokajania kosztów utrzymania rodziny³⁰. Przeważa jednak pogląd, że w takim wypadku musi przynajmniej w wąskim ujęciu przysługiwać małżonkowi roszczenie alimentacyjne. To słuszny kierunek, ponieważ rodzina to nie tylko małżeństwo wychowujące dzieci, ale też osoby połączone więzami pokrewieństwa i powinowactwa – tzw. rodzina wielka.

W tym miejscu należy także wskazać na treść art. 60 § 1 k.r.o. i wynikające z niego uprawnienie małżonka znajdującego się w niedostatku, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, do domagania się od drugiego małżonka rozwiedzionego „dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego”.

Podsumowanie

W praktyce egzekucyjnej w większości przypadków postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych jest uruchamiane w celu ochrony praw małoletnich dzieci. Ich dobro, zapewnienie im egzystencji na odpowiednim poziomie jest priorytetowym obowiązkiem organów państwa. Aby było to możliwe, niezbędne są określone rozwiązania prawne, które gwarantować będą właściwą ochronę uprawnionych, nawet jeżeli ma ona jedynie charakter tymczasowy. Przedstawione najistotniejsze zasady zabezpieczenia tego typu świadczeń dają podstawę do przyjęcia za prawdziwe twierdzenia, że te prawa są chronione w podstawowym zakresie. Zarówno przed, jak i po urodzeniu dziecka w polskim prawie cywilnym procesowym istnieją mechanizmy, których zastosowanie umożliwia w drodze przymusu dostarczenie środków utrzymania zgodnie z potrzebami uprawnionego.

Oczywiście nie w każdym indywidualnym przypadku zabezpieczenie będzie skuteczne. Zależy to bowiem od szeregu czynników pozaprawnych, w tym możliwości finansowych zobowiązanego, a także podejmowanych przez niego czynności fraudacyjnych. Praktyka pokazuje, że egzekucja alimentów jest jedną z najtrudniejszych. Częste zmiany miejsca pobytu dłużni-

³⁰ B. Janiszewska, *Zwrot kwoty uiszczonej tytułem zabezpieczenia roszczenia alimentacyjnego na czas trwania procesu o rozwód*, „Radca Prawny” 2011, nr 2, s. 86–89.

ków, brak stałego miejsca pracy czy wręcz ukrywanie dochodów nie sprzyjają skutecznej egzekucji. Podobnie jest w przypadku wykonania wniosku o zabezpieczenie. Zobowiązani, unikając współpracy z organem egzekucyjnym, w wielu przypadkach skutecznie paraliżują to postępowanie, a co za tym idzie – opóźniają dostarczenie niezbędnych środków utrzymania przeznaczonych dla uprawnionych.

Ta negatywna aktywność zobowiązanych (a następnie – dłużników) nie oznacza jednak, że nie należy wdrażać określonych czynności z zakresu zabezpieczeń świadczeń. Wręcz przeciwnie, skorzystanie przez uprawnionego ze wszystkich dopuszczonych prawem instrumentów zabezpieczających przyszłe roszczenia alimentacyjne będzie gwarantować ich skuteczniejszą egzekucję w przyszłości.

Abstract **Securing maintenance benefits**

The article presents the specificity of proceedings in the matter of securing maintenance benefits on the background of the essence, function and purpose of the proceedings to secure claims. The author defines the grounds for securing maintenance benefits, referring to both the subjective and objective aspects of securing such benefits. In the study particularly interesting cases in which maintenance benefits may be secured has also been analyzed.

Key words: proceedings to secure claims, maintenance benefits

Streszczenie **Zabezpieczenie świadczeń alimentacyjnych**

W artykule przedstawiona została specyfika postępowania w przedmiocie zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych na tle istoty, funkcji i celu postępowania zabezpieczającego. Autor definiuje przesłanki zabezpieczenia świadczeń alimentacyjnych, odnosząc się zarówno do podmiotowych, jak i przedmiotowych aspektów zabezpieczenia tego rodzaju świadczeń. W opracowaniu przeanalizowano również szczególnie interesujące przypadki, w których może dojść do zabezpieczenia świadczeń o charakterze alimentacyjnym.

Słowa kluczowe: postępowanie zabezpieczające, świadczenia alimentacyjne